

DANSKE DOMME AF ALMINDELIG INTERESSE SEPTEMBER 1983-SEPTEMBER 1987¹⁾

AF PER LINDEGAARD

1) (Forkortelser: NTfK: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, U: Ugeskrift for Retsvæsen, J: Juristen, H: Højesteret, Ø: Østre Landsret, V: Vestre Landsret, TfR: Tidsskrift for Rettsvitenskap).

De afgørelser, der meddeles, angår ligesom oversigten i NTfK 1983.269 ff strafferetlige og straffeprocessuelle spørgsmål, der skønnes at kunne være af interesse for læsere i de andre nordiske lande.

I den tidligere oversigt blev refereret nogle sager, hvor *meningstilkendegivelser manifesterede sig i lovovertrædelser*. Det har der også været nogle eksempler på i den senere periode.

I april 1983 afrev et antal elever på et amts gymnasium en del af skolens gultæppebelægning, som efter deres opfattelse frembød sundhedsfare. Det kunne ikke afvises, at tæpperne var en medvirkende årsag til de sundhedsmæssige gener, der var opstået på skolen, men en indsigelse om, at tingsbeskadigelsen var legitimeret som følge af nødret blev afvist. Derimod fandtes der at kunne ske strafnedsættelse i betragtning af den ophidsede stemning, som havde hersket, og under hensyn til sagens atypiske omstændigheder blev de omkring 100 elever idømt betingede bødestrafte. (Hillerød kriminalrets dom U 1984.822).

I forbindelse med en konflikt om organisationsforhold blokerede 61 lastbilchauffører en af hovedindfaldsvejene til København med den følge, at vejtrafikken brød sammen. De blev hver idømt en bøde på 1.000 kr. for overtrædelse af færdselsloven og politivedtægten, men blev frifundet for overtrædelse af straffelovens bestemmelse (i § 193) om fremkaldelse af omfattende forstyrrelse i driften af almindelige samfærdselsmidler, offentlig postbesørgelse m.v. Uanset at vejtransport af personer og gods i private biler efter samfundsudviklingen siden tilblivelsen af straffelovens bestemmelser er blevet et uundværligt led i samfærdselen, fandtes det efter bestemmelsens ordlyd sammenholdt med dens forarbejder betænkeligt at anse sådan transport omfattet af begrebet almindelige samfærdselsmidler (U 1986.423 Ø).

Et regeringsindgreb i overenskomstforhandlingerne i 1985 fremkaldte i vidt omfang blokader mod private og offentlige virksomheder. 5 personer, lønnede og ulønnede, fremsatte i udsendelser i to nærradioer udtalelser, der mere eller mindre direkte indeholdt opfordringer til at iværksætte, deltage i eller forstærke blokader mod tog-, bus- og færgedriften. De nævnte samfærdselsmidler var som følge af blokader standset i fra godt en time (togene) til flere døgn (fæрге).

Byretten fandt de tiltalte skyldige i medvirken til overtrædelse af straffelovens § 193, stk. 1 og fastsatte straffene til 7 dagbøder til en af de tiltalte og 10 dagbøder til de øvrige, alt med en dagbødsstørrelse på 100 kr.

Landsretten fandt, at de påtalte udtalelser alle klart havde til formål at foranledige, at utilfredsheden med det politiske indgreb blev rettet mod tog-, færge og bustrafikken. Udtalelserne havde derfor ikke alene karakter af nyhedsformidling, og de blev fremsat i et medium, hvor de kunne få øjeblikkelig gennemslagskraft.

Flertallet af dommere fandt at de tiltalte – uanset at den politiske uro, allerede inden udtalelserne blev fremsat, havde givet sig til kende ved aktioner mod de nævnte dele af trafikken – på den angivne baggrund havde medvirket til en udvidelse af trafikforstyrrelserne. De tiltalte fandtes derfor med rette domfældt som ved byretsdommen, og da det kunne tiltrædes, at der forelå formildende omstændigheder, blev straffene stadfæstet.

To dommere fandt det betænkeligt at antage, at de tiltalte på retsstridig måde havde fremkaldt eller medvirket til at fremkalde driftsforstyrrelser som omhandlet i § 193, selvom de havde medvirket til en vis udvidelse af blokaderne. (U 1987.561 V).

En kriminalitetsform, som har fået aktualitet ved De forenede Nationers Sikkerhedsråds resolution om *våbenembargo mod Sydafrika*, er overtrædelse af straffebestemmelser om *våbentransport* i strid med denne vedtagelse. Disse sager har i høj grad tildraget sig mediernes opmærksomhed. Én af dommene er trykt i U 1985.1037, hvor HR skærpede en betinget dom til ubetinget fængsel i 6 måneder (med dissens for 1 år).

Hovedmanden, rederen, havde unddraget sig ansvar ved at flytte til Sydafrika, hvorfra han ikke kunne udleveres. Tiltalte havde som skibsmægler, der indtog en ledende stilling og var interesseret i rederivirksomheden, formidlet transport med forskellige danske skibe i godt en snes tilfælde af våben og ammunition m.v. fra forskellige europæiske havne til Sydafrika, ialt omkring 6.000 t. Transporterne var kamoufleret ved, at skibene fremtrådte som chartret til nogle selskaber, der måtte antages at være repræsentanter for den sydafrikanske regering, og i første omgang hævdede de danske implicerede, at de ikke havde noget kendskab til eller indflydelse på, hvorledes de bortfragtede skibe blev anvendt. I de foregående instanser var de betingede domme kombineret med en tillægsbøde på 100.000 kr., men denne retsfølge blev ikke opretholdt ved HR bl.a. under hensyn til at konfiskationsspørgsmålet var uafklaret.

En ny type kriminalitet er *datakriminalitet*. Kriminalitet begået ved hjælp af eller mod elektroniske dataanlæg er behandlet af Vagn Greve i hans bog om EDB-straffetret og i straffelovrådets betænkning 1032/1985. Her gav straffelovrådet udtryk for den opfattelse, at indgreb i dataanlæg måtte anses for dækket af bestemmelsen om tingsbeskadigelse i straffelovens § 291, som sætter straf for den, som ødelægger, beskadiger eller bortskaffer ting, der tilhører en anden. Denne vurdering er blevet bekræftet i retspraksis, U 1987.216 Ø:

En medarbejder i en fagforening og arbejdsløshedskasse, T1 havde på grund af uoverensstemmelse med ledelsen bragt ansættelsesforholdet til ophør. Han var tillige medejer af et firma, der havde udviklet fagforeningens EDB-system. T2 var ansat i samme firma som free lance programmør.

Kort efter sin fratreden slettede T1 via telefonmodem dagpengecheckprogrammet i EDB-anlægget, således at der ikke længere kunne udskrives dagpengechecks til medlemmerne, og han bevægede T2 til at foretage andre ændringer i programmeringen af anlægget, således at det heller ikke kunne udskrive breve til medlemmerne.

Fagforeningen søgte at få disse funktioner udført på en anden fagforenings dagpengecheckprogram. Dette anlæg var også programmeret af T1.s firma. På dette program udførtes tilsvarende indgreb, således at dette program ved kørsel på den lånende organisations anlæg slettede en række af dette anlægs programmer.

Der fandtes herved at være sket en ødelæggelse af ting, og det blev lagt til grund, at de ødelagte programmer tilhørte fagforeningen.

T1 blev straffet med ubetinget fængsel i 6 måneder, medens T2, der ikke var initiativtager og havde ydet en ikke uvæsentlig bistand til sagens opklaring, fik en betinget dom.

Voldskriminaliteten er jævnlig genstand for omtale i den offentlige debat. I modsætning til berigelseskriminalitet straffes vold – også i førstegangstilfælde – som hovedregel med en ubetinget frihedsstraf, der i de ordinære voldstilfælde er af kort varighed 30, 40, 60 dages fængsel. I de senere år kan måske spores en vis tendens til skærpelse, i hvert fald større nuancering. Under en fodboldkamp kan spillerne blive grebet af iver og spænding, som det siges i HRD U 1985.207, således at vold, selvom den har skade til følge, kan bedømmes som udøvet under forhold af undskyldende karakter med en reduceret strafudmåling på hæfte i 10 dage som resultat. Under særegne omstændigheder kan vold være retmæssig. Bl.a. antages der at eksistere en ret for forældre til at revse deres børn. Afgørelser om overskridelser af grænsen forekommer nu og da, således f. eks. dommen U 1983.419 V:

Tiltalte, der periodevis samlevede med moderen, havde slået moderens 3-årige datter med flad hånd i bagen, tredje gang med blodudtrædninger og blodunderløbne partier i omgivelserne til følge. Det fandtes ikke bevist, at T i de første to tilfælde havde overskrevet grænserne for den revselsesret, som antoges at tilkomme ham, men i det tredje tilfælde, hvor volden havde haft karakter af en egentlig afstraffelse, fandtes han skyldig og idømtes en betinget hæftestraf.

Ved en ændring af myndighedslovens bestemmelser om forældremyndighed i 1985 er det fastslået, at forældremyndigheden medfører pligt til at beskytte barnet mod fysisk og psykisk vold og anden krænkende behandling. Denne bestemmelse er ikke strafsanktioneret og tilsigter efter bemærkningerne til lovforslaget ikke nogen ændring i domstolens praksis i sager om forældres vold mod børn.

Voldsdebatten har sat sig spor i en ændring af reglerne om anvendelse af vare-

tægt. Foruden de klassiske varetægtsgrunde: flugtfare, gentagelsesrisiko og fare for modvirken af undersøgelsen indeholder retsplejeloven mulighed for at fængsle af hensyn til retshåndhævelsen, når mistanken er særlig bestyrket. Forud for ændringen var anvendelse af denne fængslingsgrund kun mulig ved lovovertrædelser med fængsel i 6 år eller derover i strafferammen. Ved denne ændring, der gennemførtes i 19987, blev voldsbestemmelserne, herunder vold mod offentlig myndighed inkluderet blandt de lovovertrædelser, der kan give grundlag for varetægt efter denne grund, når den konkret forskyldte straf ventes at ville være fængsel i mindst 60 dage. Ændringen omtales i J. 1987.314.

Den danske straffelov indeholder stadig mulighed for at idømme *fængsel på livstid*, bl.a. for forsætligt manddrab. Det er kun sjældent, at denne mulighed udnyttes, men det skete ved HRD U 1986.36, hvor en 36-årig jugoslavisk statsborger, der i ca. 16 år havde opholdt sig her i landet, blev dømt for drab af en 19-årig og en 16-årig ung mand, for drabsforsøg overfor en 16-årig foruden for voldtægt og to røverier og nogle tyverier. Han var ikke sindssyg, men karakterafvigende. Under hensyn til lovovertrædelsernes overordentlig grove karakter blev der tillige truffet beslutning om udvisning. Samme straf blev idømt for manddrab i forbindelse med forsøg på røveri i en sag, hvor der tillige skete domfældelse for 2 andre røverier, det ene udført under anvendelse af en skarpladt pistol, der blev affyret under røveriet. Ved straffastsættelsen blev der lagt vægt på, at T tidligere havde været straffet for røveri og vold mod sagesløs (U 1987.27H). Lejemord er en sjældent forekommende forbrydelse i Danmark. Ved U 1983.958 V blev en dansk statsborger, der efter aftale med en medgerningsmand, som gennem en annonce var hyret af en fransk ægtemand til at ombringe hans hustru, idømt fængsel i 10 år for forsøg på at dræbe ægtefællen på hendes bopæl i Sydfrankrig. I U 1987.88 H - hvor motivet antagelig var af samme karakter - blev de to tiltalte for manddrab og forudgående forsøg på manddrab idømt fængsel i 14 år med dissens for 16 år.

Men variationsbredden kan - også ved bedømmelsen af forsætligt manddrab - være stor. I NTfK 1987.217 nævnes en dansk drabssag hvor landsretten traf bestemmelse om straffbortfald. Det er U 1986.251 Ø, der angik to søstre, der havde ombragt en samlever tilhørende rockermiljøet, der gennem lang tid havde udsat dem for åndelig og fysisk mishandling. Nævningene havde svaret ja til et spørgsmål om straffnedsættelse på grund af strafformildende omstændigheder.

Berigelsesforbrydelsen *mandatsvig*, der beskrives som misbrug af en adgang til at handle på en andens vegne, anvendes bl.a. overfor selskabsledere, der til egen fordel disponerer over selskabsmidler med tab for selskabet til følge. I dommen U 1985.940 tog HR stilling til, om bestemmelsen også finder anvendelse, når tabet rammer sel-

skabets kreditorer. Fra forsvarers side blev det gjort gældende, at bestemmelsen efter sin ordlyd beskytter mandatgiveren og derfor ikke fandt anvendelse i det foreliggende tilfælde, hvor tabet ikke havde ramt selskabet, men dets kreditorer.

T havde under tilsidesættelse af A/S-lovens bestemmelser i betydeligt omfang trukket midler ud af selskabet til egen fordel. Han havde herved groft misbrugt sin stilling som hovedaktionær og leder og tilføjet selskabet, »der er en selvstændig juridisk enhed og ikke kan identificeres med ham selv«, et tab, hvorved selskabet blev ude af stand til at dække sine kreditorer, og derfor blev erklæret konkurs. Under henvisning hertil fandt HR.s flertal bestemmelsen anvendelig. Et mindretal var af en anden opfattelse og ville bedømme forholdet som skyldnersvig, idet den beskyttelse, der tilkommer selskabskreditorer, ikke burde være anderledes end den, der tilkommer andre kreditorer.

Efter den danske straffelov fastsættes *bøder* – bortset fra bøder fra overtrædelse af straffeloven – ikke som dagbøder, men de skal som udgangspunkt fastsættes under hensyn til den skyldiges betalingsevne. Dette udgangspunkt fraviges, når det vil føre til en bøde, der er lavere end rimeligt under hensyn til størrelsen af den fortjeneste, der er eller kunne være opnået ved lovovertrædelsen.

Eksempler på en sådan bødefastsættelse foreligger i nogle domme om æglægningsbure, U 1985.403-406 HH. De tiltalte havde indsat flere høner end tilladt i burene. Anklagemyndigheden havde søgt at anstille nogle beregninger over den fortjeneste, der var fremkommet ved overbelægningen på grundlag af antallet af æg, lagt af de ulovligt anbragte høner, og hønseholderens fortjeneste pr. æg. HR tog ved sin afgørelse hensyn til antallet af ulovligt anbragte høner og varigheden af den ulovlige anbringelse, således at resultatet groft sagt blev bøder, der beregnedes med 50 øre pr. måned pr. ulovligt indsat høne. En tilsvarende sanktion kunne eventuelt være opnået ved en skønsmæssig konfiskation af fortjenesten ved det ulovlige hønsehold. Ofte foretrækkes det imidlertid som i disse sager at inddrage fortjenesten gennem bødefastsættelsen.

Ved overtrædelse af afgiftslovgivningen er det praksis, at bøden sættes i forhold til den unddragne afgift, således også ved toldlovsovertrædelser. I sagen U 1986.402 V var en dansker, der var på vej fra Polen med 6.400 uberigtigede cigaretter, blevet opdaget i den *svenske told*, og han var blevet pålagt 60 dagbøder á 25 kr. for overtrædelse af den svenske toldlovgivning. Cigaretterne var bestemt for Danmark og derfor rejstes ny sag her i landet. Efter praksis var en bøde på 2 × det unddragne toldafgiftsbeløb forskyldt. I VL.s præmisser siges det:

Efter straffelovens § 10 a, stk. 1, kan en person, overfor hvem der er afsagt en straffedom i den stat, hvor handlingen er begået, ikke strafforfølges i Danmark for den samme handling. Dette gælder dog ikke, hvis handlingen, som f. eks. overtrædelser af toldlovgivningen, krænker interesser, hvis retsbeskyttelse i den danske stat forudsætter en særlig tilknytning til denne, jfr. herved straffelovens § 10 a, stk. 2, sammenholdt med § 8, stk. 1, 1).

Det blev herefter tiltrådt, at T var fundet skyldig, da det bevismæssigt blev lagt til grund, at T, hvis han ikke var blevet opdaget af de svenske toldmyndigheder, ville have indsmuglet cigaretterne i Danmark, men ved fastsættelsen af bøden kom den bøde, han var pålagt i Sverige, til afkortning i overensstemmelse med straffelovens § 10 b om sanktionsbestemmelsen, når T i en anden stat er straffet for samme handling.

Bestemmelsen i straffelovens § 10 a om *dobbelt forfølgning for samme forhold* var også aktuel i sagen U 1986.200 V:

En dansker havde gjort sig skyldig i spirituskørsel her i landet, men var flyttet til Norge, og sagen var overført til pådømmelse i Norge, hvor han ved en forhørsretsdøm blev fundet skyldig. Efter de norske regler træffes der ikke i straffedommen bestemmelse om kørekortsfrakendelse. Der blev herefter her i landet rejst tiltale med påstand om frakendelse af kørekortet. T var tidligere to gange dømt for spirituskørsel og påstanden lød derfor på frakendelse i 10 år. Straffelovens § 10 a, stk. 1, fastslår, at en person ikke kan strafforfølges for samme handling, når der er afsagt dom, der er omfattet af den europæiske konvention om straffedommes internationale retsvirkninger, såfremt han er blevet frifundet, den idømte sanktion er blevet fuldbyrdet eller han er fundet skyldig, uden at der er fastsat nogen sanktion. Ved HRD U 1980.163 var det fastslået, at de i § 10 a indeholdte begrænsninger i adgangen til at pålægge sanktioner for retsbrud begået i udlandet, ikke var anvendelige på førerretsfrakendelser. Det blev ved VL fastslået, at dette også gjaldt i det foreliggende tilfælde, hvor retsforfølgningen var overført til udlandet.

På det nordiske juristmøde i Helsingfors i 1987 blev spørgsmålet om *tilbagefaldets betydning* for sanktionsfastsættelsen debatteret. Den ovenfor refererede dom belyser det for så vidt angår kørekortsfrakendelsen i sager om spirituskørsel. Men også i henseende til andre retsfølger tillægges gentagne lovovertrædelser betydning. Dansk ret opdeler nu kørsel under indflydelse af alkohol i to delikter: for spirituskørsel straffes den, som fører et motordrevet køretøj efter at have indtaget spiritus i et sådant omfang, at alkoholkoncentrationen i blodet under eller efter kørslen overstiger 1,20 ‰ eller hvis føreren i øvrigt har indtaget spiritus i et sådant omfang, at han ikke kan føre køretøjet på betryggende måde. For promillekørsel straffes den, som uden at være skyldig i spirituskørsel, fører motorkøretøj med en alkoholpromille, der under eller efter kørslen overstiger 0,80. Promillekørsel straffes med bøde. Det samme gælder spirituskørsel, når promillen ikke har oversteget 2. I gentagelsestilfælde anvendes frihedsstraf. Ved spirituskørsel sker der ubetinget frakendelse af førerretten, ved promillekørsel betinget frakendelse. Foreligger flere tilfælde af promillekørsel til samtidig påkendelse, sker frakendelsen dog ubetinget, og det samme gælder ved ny promillekørsel i tiden efter en betinget frakendelse. Denne praksis i og disse regler om de ordinære sager afspejler betydningen af flere lovovertrædelser. Hyppige gentagelser medfører mere indgribende sanktioner.

I U 1983.486 Ø blev en T, der i tiden 1974-19804 gange var dømt for spirituskørsel og i 1979 var frakendt førerretten for bestandig, og som desuden 8 gange var dømt

for kørsel i frakendelsestiden og for spirituskørsel i frakendelsestiden, idømt fængsel i 10 måneder og hans personbil blev konfiskeret. I denne sag blev det tillagt vægt, at T systematisk havde fortsat med at begå spirituskørsel med høje promiller. Det ordinære strafmaksimum er fængsel i 1 år, men det kan i sammenstødtilfælde under skærpende omstændighed fraviges. Det skete ved byretsdommen i den i U 1987.964 V refererede sag, men straffen blev ved landsretten nedsat til fængsel i 1 år med henvisning til den tid, der var gået siden første dom for spirituskørsel. Strafuudmålingen varierer. I U 1986.71 Ø, hvor der forelå et enkelt tilfælde af spirituskørsel med en promille på mellem 1,20 og 1,50, blev straffen i et 8. gangs tilfælde udmålt til 4 måneder. I U 1986.599 Ø, hvor der alene var rejst tiltale for kørsel i frakendelsestiden, blev straffen i et noget lignende gentagelsestilfælde fastsat til fængsel i 60 dage, og der skete ikke konfiskation af den motorcykel som T havde kørt på.

Den sanktionsform, der i svensk terminologi betegnes som »företagsböter«, har betydelig udbredelse i særlovgivningen her i landet. Emnet er behandlet i Sytten Vinding Kruses disputats om »Erhverslivets Kriminalitet«. Det er for tiden genstand for drøftelser i straffelovrådet, herunder om der skal fastsættes regler herom i straffeloven. Anvendelsen af bødeansvar overfor kollektive enheder kan illustreres af følgende domme:

U 1983.1105 V: Efter at der var rejst tiltale for overtrædelse af arbejdsmiljøloven mod A/S D, hvor samtlige aktier ejedes af A/S S, blev D fusioneret med S, og anklagemyndigheden ændrede herefter tiltalen således at den rettedes mod S. Det objektive bødeansvar, der måtte ses som en økonomisk driftsrisiko, der pålægges virksomheder til fremme af særlig påkrævet agtpågivenhed, fandtes - i hvert fald i dette tilfælde, hvor S såvel før som efter fusionen havde den afgørende indflydelse på ledelsen og driften af D.s virksomhed - i lighed med andre økonomiske forpligtelser at kunne overføres til S. Forældelsesfristen ansås for afbrudt ved tiltalen mod D.

U 1984.990 H: I De europæiske Fællesskabers forordninger om arbejderbeskyttelse i landevejstransport er der fastsat regler om, at lastmotorvogne skal medføre såkaldte fartskiver bl.a. til kontrol af chaufførens arbejdstid. Disse fartskiver skal ved kørselens begyndelse udfyldes med nogle manuelle oplysninger bl.a. indeholdende chaufførens navn. Ved en færdselskontrol blev det konstateret, at fartskiven i et lastmotorvogn, der tilhørte et dansk anpartsselskab, ikke var påført de af forordningen krævede manuelle oplysninger. I medfør af en bekendtgørelse fra Arbejdsministeriet, der indeholder bestemmelser om, at der kan pålægges en arbejdsgiver bødeansvar, når kørslen er foretaget i hans interesse, blev der rejst tiltale mod selskabet. Det blev dømt i underinstansen, men frifundet i VL med den begrundelse, at der ikke fandtes at være tilstrækkelig grund til at bringe den fakultative bestemmelse om objektivi bødeansvar i anvendelse. Ved HR blev underinstansens afgørelse stadfæstet uanset at arbejdsgiveren havde instrueret sine chauffører om at udfylde fartskiven og førte kontrol hermed hver 14. dag.

Det var antaget, at disse bestemmelser om bødeansvar for kollektive enheder også kunne anvendes på kommuner. I en byretsdom U 1983.760 blev en amtskommune således pålagt bødeansvar for et sygehus' mangelfulde emballering af nogle kemikalier, der blev indleveret til postforsendelse. Denne retstilstand blev ændret ved den bemærkelsesværdige HRD U 1986.183.

En kommune, der var i likviditetsvanskeligheder, havde undladt at indbetale skattebetaling, som den havde tilbageholdt hos kommunens ansatte. Dette var en overtrædelse af kildeskatteloven. Der er fast praksis for, at en tilsvarende overtrædelse begået af et erhvervsdrivende selskab med samme motivering fører til, at der pålægges selskabet bødeansvar. Ved byretten blev kommunen pålagt en bøde på 200.000 kr., men ved landsretten skete der frifindelse under henvisning til, at bødeansvarsreglen i Kildeskatteloven efter sin ordlyd ikke kan finde anvendelse på kommuner, og at betingelsen for en analogisk anvendelse ikke var opfyldt, og denne dom blev stadfæstet af HR.

Bestemmelsen om bødeansvar i Kildeskatteloven er udformet på samme måde som i de fleste andre love, der giver hjemmel til bødeansvar: »Er overtrædelsen begået af et A/S, andelselskab eller lignende, kan der pålægges selskabet som sådant bødeansvar. For bødeansvar fastsættes ingen forvandlingsstraf«. Denne formulering fandtes således ikke at dække kommuner. Dommen satte lovgivningsinitiativer i gang. Enkelte lovbestemmelser om bødeansvar er blevet udvidet, således at formuleringen også omfatter kommuner og kommunale fællesskaber og indenfor et enkelt område (arbejds miljøloven) tillige staten. Straffelovrådet har særskilt fået til opgave at overveje, om bestemmelserne om bødeansvar også skal omfatte kommuner og staten.

I Danmark har vi siden 1982 haft en forsøgsordning kørende, hvorefter det kan stilles som vilkår i en betinget dom, at den domfældte udfører *samfundstjeneste*. Da der som nævnt er tale om en forsøgsordning, har der været vist betydelig tilbageholdenhed med at søge anvendelsesområdet fastlagt ved indbringelse for Højesteret. Det er kun sket i nogle ganske få tilfælde. Da ordningen har en foreløbig karakter og afgørelserne har sammenhæng med de retningslinier, der gælder for denne domsform på forsøgsstadiet, har jeg ikke ment, at der var anledning til at referere dem. Der sker for tiden en almindelig kortlægning af denne domsforms virkemåde, og spørgsmålet om dens videre skæbne kan ventes behandlet af straffelovrådet i en nærmere fremtid.

Også på det strafprocessuelle område foreligger der i den undersøgte periode afgørelser, der kan være af almen interesse.

I de senere år har retterne haft lejlighed til at tage stilling til begæringer om *dokumentation af politirapporter*, når vidnet eller den sigtede ikke kan eller vil udtale sig under domsforhandlingen. Spørgsmålet, der bl.a. behandles af Lindegaard og Trol-

le i Procedure i Straffesager, har også været drøftet i tidsskriftartikler, J. 1984.149 og U 1986 B.185.

I U 1985.723 H nægtede de to T, der havde afgivet forklaring til politirapport, og som var tiltalt for tyveri, at afgive forklaring under domsforhandlingen i byretten. Politifuldmægtigen, der ikke havde indkaldt vidner, dokumenterede herefter uden protest fra forsvareren uddrag af politirapporterne. På grundlag heraf og det i øvrigt oplyste blev de T, der tidligere var straffet talrige gange for tyveri, hver idømt en fællesstraf, der inkluderede reststraffen efter prøveløsladelse, på 5 måneder. De ankede, og landsretten ophævede dommen på grund af rettergangsfejl. Ved HR gjorde anklagemyndigheden gældende, at dokumentationen var dækket af den snævre undtagelsesregel i rpl. § 877, der kun tillader dokumentation af politirapporter i modsætning til retsbogsforklaringer – når retten undtagelsesvis giver tilladelse dertil. Dette synspunkt fik ikke medhold, men da en fuldstændig ny domsforhandling med bl.a. vidneførsel kunne og skulle ske i landsretten under ankebehandlingen, fandtes landsretten ikke at have haft grundlag for at ophæve dommen. Dommen er kommenteret i U 1986 B.44 og tillige omtalt i U 1987 B.137.

Dokumentation af en politirapport blev kritiseret i U 1987.191 V i et tilfælde, hvor de T havde nægtet sig skyldige, hvor rapportforklaringerne var det eneste grundlag for domfældelse, og hvor der ikke var nogen forsvarer til stede og rapporten i øvrigt havde en meget summarisk karakter.

I en røverisag, U 1985.1080 H, der endte med fængsel i 4 år, henholdsvis 7 år, var et vigtigt vidne inden domsforhandlingen afgang ved døden i udlandet. Under forberedelsen af sagen var dette vidne blevet ført, da han frygede for sit liv. Under denne afhøring havde T.s forsvarer været til stede og haft lejlighed til at stille spørgsmål. De T gjorde gældende, at dokumentation af denne forklaring ville være i strid med den europæiske menneskerettighedskonventions regel om, at T eller hans forsvarer skal have lejlighed til at afhøre eller lade afhøre mod ham førte vidner. Da dokumentationen ville være i overensstemmelse med reglen om dokumentation af retsbogsforklaringer i retsplejelovens § 877, og da menneskerettighedskonventionen ikke var tilsidesat, fik anklagemyndigheden medhold i sin begæring om, at dokumentation blev tilladt.

De andre afgørelser angår spørgsmål om dokumentation af politirapporter – eller afhøring af rapporttageren om, hvad den afhørte har forklaret – i tilfælde, hvor vidnet under domsforhandlingen begærer sig fritaget som nærpåberørende, og hvor betingelserne for alligevel at pålægge forklaringspligt ikke findes at foreligge. Der foreligger i den undersøgte periode flere afgørelser herom. U 1984.319 V (Tilladt afhøring af rapporttageren, da hustruen begærede sig fritaget, uanset at hun ikke ved politiafhøringen var blevet vejledet om sin adgang til vidnefritagelse, idet hun selv havde fastholdt anmeldelsen). U 1985.347 H (Moderen til talte i en røverisag, der selv havde anmeldt forholdet. Tilladt både dokumentation og afhøring af rapporttageren). U 1986.366 V (14-årig datter, blodskam, anmeldt af en kvinde, som pigen

havde betroet sig til. Da hun ikke var gjort bekendt med sin adgang til vidnefritagelse inden politiafhøringen, tillodes det ikke at føre rapporttageren som vidne). U 1986.500 V (ligeledes). I U 1987.70 Ø forelå en særlig variant af dette problem. I sagen mod T, der var tiltalt for grov narkotikakriminalitet, begærede anklagemyndigheden tilladelse til at føre rapporttageren som vidne med hensyn til de forklaringer, som hans samleverske havde afgivet under sagen. Hun, der selv havde været sigtet i sagen, var nu dømt, og ønskede sig fritaget. Da det ikke ved politiets afhøring var gjort klart for hende, at hendes forklaringer kunne blive fremdraget under behandlingen af sagen mod T, toges begæringen ikke til følge.

Spørgsmålet om, i hvilket omfang denne praksis kan opretholdes, er genstand for overvejelse, efter at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg 24.11.1986 har truffet en afgørelse om et lignende spørgsmål i en østrigsk sag (1/1985/87/134). Her var der sket domfældelse af en tiltalt på grundlag af rapportforklaringer af hustruen og en steddatter, der havde begæret sig fritaget for at afgive vidneforklaring under domsforhandlingen. Menneskerettighedsdomstolen fandt, at denne form for bevisførelse var i strid med den ovenfor omtalte bestemmelse i menneskerettighedskonventionen.

I *narkotikasager* er efterforskningsarbejdet vanskeligt. Aftagerne er ikke interesseret i at meddele sig. Overdragelserne og transporterne ledsages ikke af dokumenter. De, der ved noget, tør ikke fortælle det. Vidner er hyppigt afhængige ikke alene af stof, men også af den, der ønskes forklaring om. Det bedste bevis er pågribelse af den mistænkte med stoffet i sine hænder. Men ikke sjældent er det nødvendigt at hjælpe tilfældet på vej. Derfor har politiet gjort brug af agenter, der optrådte som aftagere. Der er en risiko forbundet med brugen af agenter navnlig for, at de provokerer en lovovertrædelse, der ellers ikke ville have fundet sted eller for, at deres medvirken fremkalder en lovovertrædelse af større omfang, end den, der ellers ville være forøvet. I retspraksis har brugen af agents provocateurs været accepteret under visse kauteler.

Spørgsmålet om *anvendelse af agenter* er bl.a. behandlet af Gammeltoft-Hansen i TfR 1984.89 ff. I 1983 anmodede justitsministeriet Strafferetsplejeudvalget om at afgive betænkning om dette emne og om indgreb i meddelelseshemmeligheden (telefonaflytning). Spørgsmålet behandles i bet. 1023/1984 og resulterede i ændringer i retsplejeloven, der for så vidt angår agenter gennemførtes ved l. 319 4.6.1986. De regulerer anvendelsen af agenter bl.a. ved at undergive den retskontrol.

Vi har i Danmark haft eksempler på tilfælde, hvor der har foreligget mistanke om, at vidner, der kunne frygtes at »synge«, er blevet bragt af vejen. Også udenfor narkotikasager, f. eks. ved voldshandlinger udøvet af bander, kan vidners frygt for bandemedlemmer stille sig hindrende i vejen for at gennemføre en sag til fældende dom. Brugen af *anonyme vidner* er debatteret i U 1983 B. 295 og 399 og 1984 B. 44. HR tog stilling til spørgsmålet i U 1984.80:

T gjorde gældende at de tidligere instanser havde gjort sig skyldig i en rettergangsfejl ved at tillade vidneførsel af personer, hvis identitet T ikke blev gjort bekendt med. Forsvareren og retten var bekendt med vidnerne identitet, men deres navne var ikke som sædvanligt opført på bevisfortegnelsen, og under vidneførslen i retten var T fjernet fra retssalen, og gengivelsen af vidnerne forklaringer, da T på ny kom ind, var sket på en sådan måde, at identiteten ikke blev røbet. T havde også været udelukket under den del af anklagemyndighedens procedure, som bestod i en gennemgang af disse vidners udsagn. Vidnerne var fritaget for at afgive forklaring, fordi forklaringen antoges at udsætte vidnet for tab af velfærd, men de indvilligede i at afgive forklaring på betingelse af, at deres identitet ikke blev røbet. 5 dommere udtalte, at hensynet til vidnet under omstændigheder, hvor forklaring indebærer en nærliggende risiko for vidnet for at lide overlast, kan begrunde, at vidnets identitet hemmeligholdes for T, såfremt sagens alvor og forklaringens betydning gør det påkrævet, at forklaring afgives. De fandt, at sagens omstændigheder gav grundlag for hemmeligholdelse, og hjemvisningspåstanden blev ikke taget til følge. T, der tidligere var dømt for handel med narkotika, blev for vidnersalg af mindst 1 kg heroin samt nogle andre lovovertrædelser idømt fængsel i 5 år, 6 måneder. 2 dommere fandt ikke, at retsplejeloven indeholdt hjemmel til at holde vidnerne identitet skjult for T.

Denne afgørelse gav anledning til en omfattende debat, og samtidig med retsplejelovsændringen vedrørende agenter gennemførtes ændringer i retsplejeloven, der udelukker anvendelsen af anonyme vidner. I iveren efter at betrygge sigtedes retsstilling gennemførte folketinget også ændringer vedrørende bevisfortegnelsen, der dog ophævedes igen i 1987.

Forholdet mellem *edition* og *beslaglæggelse* behandles i Festskrift til Andenæs s. 437 af Gammeltoft-Hansen under titlen »Aktiv« eller »passiv« medvirken i efterforskningen. Spørgsmålet har været fremme i et par skattesvigsager. Efter retsplejeloven kan en forsvarer ikke uden klientens samtykke afkræves forklaring om, hvad der er kommet til hans kundskab ved udøvelsen af denne virksomhed. Samme regel finder anvendelse ved pålæg om udlevering af dokumenter. Derimod ikke ved beslaglæggelse. Herom foreligger der et par afgørelser i 1984:

U 1984.292 H: I den indledende fase af efterforskningen af en skattesag havde en advokat modtaget nogle dokumenter fra klienten. Politiet fandt dokumenterne af betydning som bevis. Med henvisning til at en beslaglæggelse ville spare advokaten for den loyalitetskonflikt, der ville opstå, hvis retsmidlet *edition* blev benyttet, og den risiko for bevisødelæggelse, der kunne være forbundet med en forudgående drøftelse om udlevering med klienten, søgte politiet godkendelse af, at der samtidig var foretaget ransagning og beslaglæggelse hos sigtede og hans forsvarer. Samtlige dommere tiltrådte, at ransagning og beslaglæggelse kan foretages hos en forsvarer uanset at han hverken kan pålægges vidne- eller editionspligt, men slog tillige fast, at det var et væsentligt indgreb, der kun undtagelsesvis bør anvendes. 3 dommere fandt ikke, at en sådan undtagelsessituation forelå, medens 2 stemte for stadfæstelse af byrettens kendelse om ransagning og beslaglæggelse, dog således, at beslaglæggelsen ikke måtte omfatte eventuel korrespondance mellem sigtede og advokaten og advokatens interne notater.

Kendelsen U 1984.762 H, som angik en advokat, der ikke var forsvarer, stadfæstede de forudgående instansers kendelse om beslaglæggelse. Her var foretaget samtidig ransagning hos to sigtede og en revisor foruden hos advokaten, der i forbindelse med sagen havde foretaget en rejse til Schweiz i efterforskningsøjemed.

I skattesager kan det – som det fremgår af den foran refererede sag – være påkrævet at fremskaffe oplysninger fra den sigtede skattepligtige revisor. Revisorer har tavshedspligt. For vidner, der har tavshedspligt, kan retten bestemme, at der ikke skal afgives forklaring om forhold, der er omfattet af tavshedspligten. Beskyttelsen mod at blive afkrævet vidneforklaring er ikke så ubetinget som den, der gælder præster, læger, forsvarere og advokater. Om revisorer foreligger ligeledes et par afgørelser:

U 1984.1023 Ø: En statsautoriseret revisor var i 1973 fratrukket som revisor for 3 A/S'er, hvis hovedaktionær i 1980 var sigtet for skattesvig. Anklagemyndighedens begæring om, at det blev pålagt revisoren at afgive vidneforklaring om baggrunden for hans tilbagetræden blev ikke taget til følge, da oplysningen var omfattet af hans tavshedspligt, og da det fandtes af væsentlig betydning for beskyttelse af fortroligheden mellem en revisor og hans klient at opretholde hemmeligheden.

I U 1985.711 Ø var der spørgsmål om beslaglæggelse af dokumenter hos en revisor. Som i forsvarersagen U 1984.292 slog retten fast, at ransagning og beslaglæggelse uanset den mulige vidnefritagelse kunne finde sted, men sådanne retsskridt fandtes kun at burde foretages, hvis der var særlige omstændigheder der kunne begrunde dem. Sådanne særlige omstændigheder fandtes ikke at foreligge i den konkrete sag.

Af andre strafprocessuelle afgørelser af almen interesse skal omtales en kendelse fra HR U 1986.895, der i en sag med sigtelse for voldtægt og kønslig omgængelse med børn nægtede at tage en begæring om *retlig afhøring af den pige*, som disse handlinger ifølge moderens forklaring havde været rettet imod, til følge. Pigen var *lidt over 3 år gammel*.

Det var oplyst, at der forelå en båndoptagelse, der var optaget af en børnepsykiater under en »lege observation«, og hvori det påsigtede forhold berøres. Trods denne båndoptagelse måtte påtale mod den sigtede opgives.

I U 1984.127 gjorde forsvareren for en narkotiltalt ved HR gældende, at nævningedommen måtte ophæves, fordi der forelå en rettergangsfejl derved, at dommerne i landsretten havde deltaget i pådømmelsen af sager mod andre tiltalte for samme strafbare forhold. Da det bevismæssige grundlag var i det væsentlige uændret, var de som følge heraf inhabile. Landsretten havde afvist forsvarerens begæring om at de skulle vige deres sæde. HR fastslog, at denne afgørelse ikke kunne kritiseres.

Foran er omtalt, at der efter dansk ret kan ske varetægtsfængsling af retshåndhævelsesgrunde, når der foreligger en særlig bestyrket mistanke.

En *habilitetsindsigelse*, der har denne bestemmelse som baggrund, er kommet til påkendelse i U 1987.307:

I en sag om mandatsvig til et betydeligt beløb mod en advokat, hvor der bl.a. var nedlagt påstand om frakendelse af retten til at virke som advokat, gjorde advokatens forsvarer gældende, at dommeren var inhabil, fordi han på et tidligere stadium af sagen havde afsagt kendelse om varetægtsfængsling efter denne regel og således lagt til grund, at mistanken var særligt bestyrket. Dommeren nægtede at vige sit sæde. Denne afgørelse blev opretholdt af landsretten og stadfæstet af HR.

I forbindelse med udvidelsen af adgangen til at varetægtsfængsle af retshåndhævelsesgrunde i voldssager blev der på folketingets initiativ gennemført en ændring af habilitetsreglerne, således at en dommer er inhabil, såfremt han tidligere har truffet bestemmelse om at varetægtsfængsle den pågældende alene på grundlag af reglen om retshåndhævelsesgrunde. Dette gælder dog ikke hvis sagen er behandlet som tilståelsessag. Baggrunden for dette initiativ var antagelig også, at den Europæiske Menneskerettighedskommission kort forinden ikke havde villet afvise en sag, der var rejst af en dansk statsborger, og som var blevet fængslet af retshåndhævelsesgrunde, og som havde gjort gældende, at pådømmelse under medvirken af dommere, der havde deltaget i denne afgørelse var i strid med menneskerettighedskonventionens regel om »fair hearing«. Det var ikke forslagsstillernes opfattelse, at den gældende ordning eller det forslag, der var fremsat om øget brug af retshåndhævelsesarrest, var i strid med denne konventionsbestemmelse, men man forudså, at udvidelsen kunne aktualisere en skærpet holdning.

En afgørelse om *fingeraftryk*, U 1985.153 H vil muligvis også føre til ny lovgivning i forbindelse med gennemførelsen af et lovudkast fremsat af Strafferetsplejeudvalget i betænkning 1104/1987 om legemsindgreb under efterforskning. Ved afgørelsen blev det statueret, at gennemtvungelse med magt af optagelse af fingeraftryk ikke kunne ske uden retskendelse, der kunne være opnået, uden at øjemedet ville blive forspildt.

Der har således i de senere år været en betydelig aktivitet på det strafprocessuelle område både ved domstolene og hos lovgivningsmagten. Også på strafferettens område kan ventes lovgivningsmæssige initiativer. Straffelovrådets betænkning 1099/1987 om sanktionsspørgsmål er nylig blevet offentliggjort. Siden 1982 har vi som nævnt haft en forsøgsordning med samfundstjeneste. Den er ikke behandlet i ovennævnte betænkning og de afgørelser, der foreligger herom er som omtalt ikke refereret. Spørgsmålet om en varig ordning og dens nærmere udformning kan ventes tages op af straffelovrådet i nærmere fremtid.

Adresse: Rigsadvokat Per Lindegaard
Porthusgade 3
1213 København K